

estat llegint-les. Dir: l'afirmació «en un futur remot no serà veritat que hauré llegit aquestes ratlles» va en contra de totes les nostres intuïcions i sembla ser impossible.

Ara bé, si això és així, i si la veritat sempre depèn d'una consciència que pot pensar-la, hem de pressuposar una consciència que garanteixi *in aeternis* la veritat del futur compost o perfecte, a saber, de tot allò que haurà estat el cas. Perquè també en el moment en el qual s'extingeixi l'espècie humana, que es col·lapsi la nostra galàxia, etc., volem que això que és el cas avui continuï havent sigut el cas i, per tant, hem de suposar que continuarà existint una consciència que «verifiqui» la veritat del passat en el seu present.

Heus aquí l'argument de Spaemann. Què s'ha de dir —és realment l'últim argument, o tan sols el darrer fins ara? Doncs, sembla que Spaemann no ha après

la lliçó nietzscheana de suspendre la idea de veritat i de falsedat: és cert que és difícil, si no impossible, pensar que en un futur remot no haurà estat el cas el que ara és el cas. Però això no és el que hauríem d'admetre si no creiem en l'existència de Déu; més aviat, si suprimim l'existència de Déu, el que en resulta és que en un futur remot ni haurà estat ni no haurà estat el cas allò que ara és el cas. És a dir, no és que simplement serà no vertader o fals el que, evidentment, ha estat el cas, sinó que la mateixa idea de veritat i de falsedat desapareixen: el que ha estat el cas no serà ni vertader ni fals!

No sé si és desitjable pensar això; però, si més no, no resulta impossible...

Alexander Fidora
ICREA

Universitat Autònoma de Barcelona

TORRALBA, Francesc (2006)

Els mestres de la sospita. Marx, Nietzsche, Freud
Barcelona: Fragmenta Editorial, 155 p.

El reconegut filòsof i teòleg Francesc Torralba (nascut l'any 1967) ens apropa en aquesta breu exposició a algunes idees fonamentals de les propostes filosòfiques de Marx, Nietzsche i Freud. No es tracta d'una sistematització completa del seu pensament, sinó d'una introducció a les opinions que aquests autors varen sostenir respecte de la qüestió —general— de la fe.

Aquesta obra s'emmarca dins de la col·lecció «Introduccions de l'Editorial Fragmenta» de creació recent. Aquest projecte proposa un acostament no confessional al fet religiós, la qual cosa pressuposa que, d'una banda, és encara possible parlar *de manera rellevant* de religió i de «fet» religiós, sense exposar-hi una postura militant o apològica d'una o altra opció religiosa. Queda, doncs, justificat

que el llibre s'ajusti a les opinions que van mantenir aquests pensadors entorn de la «qüestió» religiosa.

L'obra es divideix en tres àmplies seccions. La primera, que inclou els tres primers capítols, constitueix la presa de posició de l'autor davant del fet de la «sospita» en ell mateix i en la seva relació amb la filosofia. Posteriorment, Torralba desenvolupa les tesis de Marx, Nietzsche i Freud en capítols successius. Cada capítol és dividit en tres epígrafs amb una pregunta com a encapçalament que posa en relleu la «sospita» tractada. Per acabar, el llibre es tanca amb una petita conclusió del mateix Torralba i tres escrits breus («Contrapunts») d'altres autors que discuteixen *in situ* el text de Torralba. Aquestes breus aportacions, signades per Norbert Bilbeny, Francisco Fernández Buey

i Andrés Sánchez Pascual, i que tracten d'alguna qüestió relacionada amb la temàtica estudiada, permeten que s'obri un diàleg real sobre les qüestions esmentades, alhora que amplien els horitzons conceptuals. El lector trobarà, doncs, en aquesta iniciativa una font de recursos hermenèutics. Sense cap dubte, aquest «format dialèctic» és cridat a ser un dels èxits més originals i interessants d'aquesta nova editorial, perquè aconsegueix de transportar els lectors a una veritable *àgora* del pensament.

Atès que el mateix Torralba assumeix que només hi ha diàleg si hi ha alteritat (p. 29), és a dir, reconeixement del lloc de l'altre, per què no preguntar-se un mateix si l'*altre* pot tenir *de veritat* raó? Tal com va dir Paul Ricoeur, creador de l'afortunada expressió (p. 7), la referència de «mestre de la sospita» s'ha de dirigir especialment al fet de posar en dubte la realitat antropològica típicament moderna (i amb ella la *història*, la *moral* i el *sentit* últim), representada paradigmàticament pel *cogito* cartesà (p. 13). No obstant això, és fàcil intuir que la «deconstrucció» i l'*abocament a l'abisme*, que vénen de la mà de la sospita, ens empenyin a buscar en aquests pensadors noves croses idolàtriques que facin més suportables els treballs de la reconstrucció.

No hauríem de caure, però, en aquesta idolatria. Segons Torralba, és «raonable» posar sota sospita la mateixa sospita (p. 16), cosa que significa que abans d'iniciar el repte de la sospita, s'imposa una reflexió prèvia sobre la seva essència, tasca aquesta última que per al nostre autor té molt a veure amb la idiosincràsia de la filosofia, ja que l'exercici de pensador no és altra cosa que practicar la sospita (p. 17). I si filosofia significa això, ens veiem, en realitat, abocats al repte, com va dir K. Jaspers, d'un viatge sense retorn (p. 23), el qual si bé provoca inquietud i inestabilitat en primera instància, «recompensa» la nostra actitud valenta amb l'ofertament de nous camins cap a les cimeres més altes,

i com a efecte encara més directe, amb l'obtenció d'una major perspectiva vital i un guany en tolerància i humilitat (p. 24).

Així i tot, el mestre de la sospita incòmoda. Què hi podem fer? D'entrada, ni evadir-lo ni refutar-lo, sinó practicar un diàleg veraç amb ell. És a dir, donar-li veu pròpia i acollir-lo a la nostra interioritat, tot assumint així, evidentment, la necessitat de confrontar-lo i cercar per nosaltres mateixos un punt de vista sobre això (p. 29). Aquesta voluntat lloable, però, implica un esforç i un compromís exigents: abans de donar respostes racionals a tota crítica articulada (p. 34), cal exciliar-se de les pròpies certeses en el reconeixement del seu espai ja que només així se salvaguarda l'honradesa intel·lectual i l'autèntic creixement espiritual. I això és el que fa Torralba.

Rere aquesta *metafilosofia* de la pròpia sospita, l'autor dedicarà els seus esforços a cada un d'aquests tres mestres de la sospita. Els capítols respectius, com hem dit, s'estructuren en tres apartats introduïts per una pregunta expressada amb la mateixa fórmula: «I si...», fet que denota clarament l'assumpció de la sospita introduïda per cada un dels *mestres*. Així doncs, en el capítol dedicat a Marx, l'autor tracta les preguntes entorn l'essència última de l'home (matèria), el sentit i la filosofia de la història (teologia), i la superstició que rau en el cor de la creença religiosa (opi *versus* raó «científica»), unes qüestions que repercuteixen en l'*status* de «criatura» de la persona, l'*status* i decreixement del paper de la identitat personal en favor del de classe, i l'*status* de la definició d'aquelles realitats humanes que no són resoltes sota els paràmetres de ciència positiva (fet que comporta una pèrdua de la consciència d'especificitat i grandesa de l'home en el conjunt de l'univers). Unes hipòtesis que Torralba discuteix en conjunt perquè entén que parteixen d'uns previs assumits sense més (p. 61 i p. 70), tot i que no per això minva, a parer seu, la necessitat de recuperar el filòsof més enllà

de les misèries de la dogmatització posterior de la seva figura i obra —en el marxisme— (p. 36), tanmateix aprofitada per molts d'altres per tal de desacreditar el geni alemany i estalviar-se així les sospites esbossades.

El capítol següent (el V) és dedicat a Nietzsche, el mestre de la sospita per antonomàsia (p. 74) i a l'anunci que fa de la mort a Déu. Una asseveració que, si bé ha provocat rius de tinta, ha estat ràpidament assimilada sense cap justificació prèvia de la seva credibilitat i envergadura estrictament filosòfiques. Des d'aquest punt de vista, Torralba pren partit de manera clara i contundent: en un pla de rigor conceptual, aquesta afirmació no té cap sentit (p. 75). Una vegada més, però, no s'han de menysprear les grans lliçons que es poden extreure de la reflexió de Nietzsche per a la transmissió de la fe i sobre els ídols «divins» que afecten aquest procés (p. 81).

Però l'obra de Nietzsche va més enllà. Després d'aquesta primera pregunta sobre la possible mort de Déu, l'autor reprèn el discurs sobre la possibilitat de l'etern retorn i el vitalisme, i sobre la misericòrdia com a feblesa i pobresa anímica de l'home. Aquest darrer tema, tractat arran del nihilisme vertader per a Nietzsche (p. 96), situa el lector en el camí que porta vers l'últim mestre de la sospita estudiat.

La contribució més notable de Sigmund Freud (capítol VI), un dels «ateus més lúcids» (p. 99), és sense cap dubte la psicoanàlisi, una teoria de pretensioses pinzellades científiques, la validesa epistemològica de les quals es troba compromesa precisament per aquest afany. Però si cal indicar l'*a priori* fonamental del qual parteix Freud en tota la seva obra, caldrà també afirmar el pessimisme antropològic com a nucli hermenèutic de tota la seva proposta (p. 103).

En aquest capítol, les grans sospites articulades es refereixen a l'entitat ontològica de l'home (feix de pulsions), a la relació entre religió i repressió, amb la con-

següent compensació il·lusòria d'aquesta, i, en tercera instància, a una crítica de la projecció com a veritable nucli de la religió, a la qual ens ha conduït la pròpia naturalesa d'aquella compensació. Dos reclams de Torralba criden aquí poderosament l'atenció. El primer es refereix al consol —una intuïció genial de Freud sobre una de les necessitats fonamentals de l'home (p. 109)— i a les seves expectatives, fossat de contínua sospita psicoanalítica, a les quals, en el fons, el «Déu crucificat» no sols no respon, sinó que sobrepassa i trenca (p. 113). El segon reclam demana el retorn del Totalment Altre com a misteri a través del símbol i d'una «imatge» purificada, retorn que pot fer ús perfectament de l'esforç freudià (p. 125). Una petició que continua en el setè i darrer capítol escrit per Torralba, en el qual proposa l'«ateisme en Déu» com a clau hermenèutica (von Balthasar) per a la ruptura dels ídols i l'obertura al Déu-Altre cristià. És aquesta una tasca espiritual que exigeix constància i superació i que, per tant, cal que s'ajudi de tota gran aportació cultural, categoria en què figuren les contribucions d'aquests tres colossos de la sospita (p. 132).

Els tres contrapunts que hem esmentat representen un veritable punt d'inflexió. Ja ho hem dit: aquest és un dels aspectes més originals i encertats d'aquesta nova i ambiciosa editorial, ja que aquestes aportacions, que són en si mateixes petits *corpus* conceptuals, injecten a l'obra noves perspectives i alhora enriqueixen el text precedent. Així, doncs, per exemple, Norbert Bilbeny pensa que després de Freud només és possible una religiositat sense creença humana (p. 144). O Francisco Fernández Buey, que troba el fil conductor del text de Torralba en la defensa de la cosmovisió cristiana (p. 148), es pregunta si aquest Marx és marxista (o freudià aquest Freud, i nietzscheà aquest Nietzsche). També posa sobre la taula una intuïció dialèctica sobre la història de les idees que explicaria l'aparició de futures

sospites, arran precisament de la detecció d'esclètxes en els sistemes d'aquests mestres de la sospita (p. 150). Finalment, Sánchez Pascual, lamenta —en contraposició a Torralba— la denominació *ricoeuriana* de «mestres de la sospita» perquè l'entén com un exemple de «formulació química» que no sempre és vàlida i necessària en la filosofia (p. 151) i exposa la provocadora interpretació de la mort de Déu com un «acte» netament cristià, ja que no només significa que Déu ha de morir per salvar l'home, sinó que, fonamentalment, exhorta el cristià a ser ell mateix (p. 155).

El llibre de Torralba tracta, doncs, del fet mateix de la «sospita», una actitud exis-

tencial envers qualsevol enunciat de la vida que té molt a veure amb l'exercici filosòfic com a tal. Per això, podem dir que el llibre és un escrit que, més enllà de la simplificació i del to excessivament pedagògic que de vegades constatem, ens recorda, especialment en la seva primera part, la referència inestimable que és la *sospita*. Quelcom especialment ineludible si es vol fer filosofia, i per l'abastiment de nous elements eidètics suggerents que remoguin el conformisme *liquid* en el qual el món contemporani s'ha instal·lat.

Miquel Seguró

Facultat de Filosofia
Universitat Ramon Llull

TRIAS MERCANT, Sebastià (2007)

El crèdit del discurs filosòfic

Palma de Mallorca: Documenta Balear, 175 p.

Sempre és bo girar la vista cap enrere, per adonar-nos d'allà on venim. La pobresa intel·lectual i espiritual que va caracteritzar la comunitat filosòfica de les nostres terres fa no més de mig segle, avui ja fermament superada, ha de ser una fita per orientar-nos millor i evitar caure en les mancances i errors d'antuvi. Aquest llibre del Dr. Trias esdevé el testimoni d'una època en la qual, a Espanya, molt poca gent dominava la filosofia analítica i gairebé es desconeixia l'obra dels *maîtres-à-penser* de la filosofia francesa.

El Dr. Trias es doctorà el mateix any en què van ser escrits els articles (1971) d'aquest recull que ara presentem, temps en el qual ell i els altres deixebles del professor Emilio Lledó (Ramon Valls Plana, Josep Montserrat Torrents, Raúl Gabás...) omplien, des de Barcelona, buits historiogràfics importantíssims. De Valls Plana es pot dir pràcticament que inaugurà la fenomenologia hegeliana a Espanya; de la mà de Montserrat

Torrents rebé un impuls fonamental l'estudi del gnosticisme i la primera filosofia cristiana; també Gabás donà una forta empenta a la recepció de la filosofia alemanya contemporània; Trias Mercant, per la seva part, actualitzà els estudis lul·lians i n'ha estat, des d'aleshores, un dels principals coneixedors arreu d'Europa.

Aquest petit llibre és un testimoni d'aquella època. D'una època en la qual els estudis de Marcuse, Foucault, Derrida, etc., eren una novetat en el món de les idees i encara no havien estat traduïts. El Dr. Trias, l'any 1971, va fer una tasca molt meritòria, perquè ja en aquell moment la seva lectura va ser adequada i ponderada, precisant l'abast de cada obra, subratllant la seva importància, destriant les idees més importants i oferint-les al públic no expert.